Paskutiniųjų 21 metų etninės kultūros situacijos Lietuvoje tarp kaimyninių valstybių analizė tautiškumo ugdymo labirintuose sprendimui surasti. Gintaras Kavarskas, anglų kalbos mokytojas, Vilniaus Tuskulėnų vidurinė mokykla

1991 metų sausį paveikslą nutapė Gintaras Kavarskas, dabar: mokytojas.

Latvių poetai prieš 1991-uosius metus išreiškė susirūpinimą dėl tuometinės Latvijos. Esu išmokęs mintinai daug latviškų eilėraščių, bet netikėtai vieno eilėraščio pabaigoje atradau paslaptį ir savarankiškai išverčiau visą eilėraštį. Pacituosiu tik savo trumpą vertimo fragmentą apie tai, ką atradau tik eilėraščio pabaigoje, kurioje susirūpinta laisvės saugojimo troškimu: „O dabar mums reikia apginti ir išsaugoti laisvę.“ Gaila, kad Latvijoje kalbėtojų rusų kalba skaičius sparčiai išaugo, todėl mokykloms teko iššūkis išmokyti mokinius ne tik latvių literatūros ir latvių liaudies dainų, bet ir kitų tautinių.

Kitoje labirinto vietoje yra Lietuva. Vilniaus apskritis, ypač Nemenčinė, Šalčininkų kraštas yra prisimenami kaip dažniausiai nelietuviškai kalbantys kraštai net svarbiose įstaigose. Jei nukeliautume į Šalčininkų kraštą ir paklaidžiotume labirinte iki pat Lenkijos sienos, tai ten pabendravę pastebėtume problemą, kad ten gyventojai gal mažiau pajuto 1991-ųjų metų Sausio 13-osios svarbą, reikšmę savo gimtinei Lietuvai. Todėl būtina kuo dažniau akcentuoti, kad Laisvė buvo visiems svarbi nepriklausomai nuo to, kuria kalba pilietis kalba darbe, kuria kalba bendrauja po darbo su giminaičiais, draugais, pažįstamais, kokiai kultūrai save tapatina, ir nepaisant nuo to, kaip

toli gyvena nuo Lietuvos sostinės. Problemos sprendimas yra tik vienas – įdainuoti, kad skambėtų lietuvių tautinėmis dainomis kraštas, žmonių nuotaikos, kad šypsena rodytų pagarbą Lietuvai.

Šiandien skaudu matyti, kad šių metų valstybinių švenčių Šalčininkų ir Vilniaus rajono savivaldybėse Lenkijos valstybinės vėliavos plevėsuoja ne tik Jašiūnų miestelio centre, bet net gyventojų privačių namų languose, sienų stovuose vėliavoms. Jeigu tokia situacija paaštrės, Lietuvai reikės tautinės juostos šventinės dienos, kai prie Lietuvos vėliavos prisegta tautinė juosta būtų lyg naujas aukštai plevėsuojantis simbolis, kuris padėtų piliečiams labai taikiai puoselėti etnokultūrines vertybes ir lietuvių kultūrą, ir lietuvių kalbą.

Dar kartą sugrįžus prie tos pačios labirinto vietos dėl Vilniaus rajono ir Šalčininkų rajono, kai kurių lietuviškų mokyklų lemtis buvo sunki dėl mokyklų registravimo per vėlai po 1990-ųjų metų. Norint įregistruoti vieną iš toliausiai nuo Vilniaus nutolusią ne lenkišką, o lietuvišką mokyklą prireikė daugelio metų pastangų ir net atkurtos Lietuvos valstybės vadovo Jo Ekscelencijos, profesoriaus Vytauto Landsbergio ir dviejų Lietuvos Respublikos Prezidento Jo Ekscelencijos Valdo Adamkaus vizitų tais sunkiais Šalčininkų kraštui metais. Kai skaičiau universiteto auditorių suole knygas po to, ką faktiškai du metus lenkiškame krašte supratau, atvirai kalbant nebeįmanoma nesusigraudinti, o kartais ir ašaros rieda. Tai jau nebe teorinis skaitymas, o praktinis.

Lietuvos kultūros išsaugojimas buvo sunkiausia ir sudėtingiausia problema po 1990-ųjų metų Kovo 11-osios, po 1991-ųjų metų Sausio 13-osios. Ne tik didesniuose, bet ir mažesniuose miesteliuose gyventojai kultūros sklaidą mato mokykloje ir iš mokyklos pastato, t.y. kažką šviečiančius lyg saulės spindulėlius, kurie sušildo miestelį. Kai miesteliuose vienintelė biblioteka yra tik mokykloje, kai mokiniai išėję iš švietimo ir kultūros įstaigos gal per dažnai kalba ne lietuviškai, gal taip ir miestelis gyvena; o vis dėl to, turi būti labai dažnai akcentuojama lietuviškumo ir tradicijų svarba, lietuvių liaudies dainos, šokiai, muzika; turi būti aktyvesnis paauglių gyvenimas miesteliuose, kai jie skleidžia tik tuos saulės spindulėlius, kuriuos išmoko pamokose mokykloje, nes tai padeda būti Europos ir pasaulio piliečiu.

Taip pat yra svarbu paminėti ir kitą faktą, kad visai neseniai Vilniaus rajono kai kurių rusiškų mokyklų koridorių stenduose buvo teigiama, kad mokykloje yra ugdomi patriotai, tik stende nebuvo paminėta kurios šalies patriotai, stenduose beveik niekada nebuvo žodžio Lietuva. Jei rusiškose mokyklose poetų, rašytojų metinių minėjimo stenduose, kurie papuošti išlieka mėnesį ar du,

koridoriuose butų nors vieninteliu sakiniu paminima, kuo tas ar kitas poetas, rašytojas nusipelnė Lietuvai: gal jo paminklas, gal jo gatvė, gal vienintelė mintis apie Lietuvą yra pasakyta ar parašyta jo gyvenime, tai tokiose rusiškose mokyklose Lietuvos Respublikos piliečiai tikrai dažniau atsigręžtų į Lietuvą. O vėliau, problemos ir rūpesčiai taptų dalimi tavęs; o užaugę, kai Lietuvai būtų sunku, tokie piliečiai daug lengviau puoselėtų vertybes, dažniau padėtų Lietuvai, nes būdami maži dažniau atsigreždavo į Lietuvą, nedėjo per daug dažnai ausinuką pasiklausyti šimtus rusiškų ar lenkiškų dainų iš telefono ar grotuvėlio.

Ne tik švietimo politikoje, bet apskritai visoje politikoje yra svarbu tai, kad kuo daugiau lietuvių ne tik išmoktų lietuvių liaudies dainų, bet ir jų nepamirštų baigę vidurines ar gimnazijas. O kad tautinės dainos išliktų ilgalaikėje atmintyje ir po 20-ties metų!..

Jei paklausinėtumėte žmonių, gyvenančių vidurio ir vakarų Lietuvoje, dėl to, ką jiems reiškia 1991-ųjų metų Sausio 13-oji, tai suprastumėte, kad atstumas turėjo reikšmės išsaugoti prisiminimus kuo ilgesniam laikui dėl Lietuvos, dėl tėvynės.

Kai kuriose labirinto vietose yra skaudu matyti, kad apskričių, miestelių laikraščių svetainėse dominuoja skelbimai, kriminaliniai įvykiai, o nėra etnokultūros įvykių arba jų yra tikrai per mažai. Todėl teigiu, kad kiekvienas miestelis, kiekvienas kraštas turi, gali ir privalo skelbti savo svetainėse savo krašto lietuvių liaudies dainų tekstus kiekviename didesniame ar mažesniame miestelyje žmonėms padainuoti net namuose.

Jeigu kuo daugiau jaunimo sulaukę 30-ties metų mintinai mokėtų bent 30 lietuvių liaudies dainų, tai būtų didžiulė pažanga ir visai Lietuvai. Deja, tie, kurie tuo po mokyklos baigimo nebesidomi, dažniausiai žiūri užsienietiškus televizijų kanalus, klauso užsienietiškų dainų. Dėkui Lietuvos radijui ir Lietuvos televizijai, kuri beveik vienintelė ir labai gaila, kad ne tiek nepopuliari, kiek komercinės televizijos, bet net žinių laidose suranda vietos įdėti fragmentą iš kokio nors rodos nelabai reikšmingo renginio kultūros salėse ar gatvėse miestelyje ar kaimelyje. Vilniaus Tuskulėnų vidurinė mokykla yra taip pat daug nusipelniusi etnokultūrai ir visiems menams.

Kai man buvo apie 12 metų, knygyne nusipirkau 1000-čio lietuvių liaudies dainų rinkinį (Vaikų dainos, Lietuvių liaudies dainynas. Leidykla: Vaga, Vilnius, 1980), o šalia stovėjusi knygyno

darbuotoja kasininkei pasakė, kad knygynas negali pardavinėti tokios knygos, o toji pasakė: „Oi, ka gi mums daryti?“ Tokie buvo sunkūs lietuvių kultūrai ir etnologijai laikai 1982-aisiais metais.

O šiandien situacija gal yra sunkiai nuspėjama. Gimnazija pavyzdžiui nuo 9 iki 12 klasės turi visų rimčiausiai ugdyti etnokultūros, o mokyklų salėse švenčių metu mokiniai tuomet daugiau matys tautinių šokių, girdės liaudies dainų įvairiausių renginių metu, tik gaila, kad mokiniai dėl įvairiausių priežasčių mieliau renkasi atlikti kūrinius anglų, italų kalbomis. Gal tai yra moderni tautinė savimonė, tautinio tapatumo formavimas? Kokia gi bus tikroji etnokultūrinio tapatumo raiška? O gal ne?

Kai kurie mokslininkai teigia, kad dabartiniai mokiniai turi labai daug šansų gyventi net iki 120 metų, o sulaukti 100 metų jau beveik nieko nebestebins. Ar tokiam labai ilgam gyvenimui mokiniai yra paruošiami? Ar Lietuvą reikės gelbėti ir išgelbėti etnokultūra po daugelio metų?

Esu tikras, kad lietuvių kalba yra vadinama dainingiausia, bet ar visi žino kodėl?

Lietuvių kalba turi 32 raides ir net 56 garsus. Prieš mėnesį viename iš angliškų vadovėlių pamatęs, kad anglų kalboje ne 44 ar 45 garsai, nes tai teigia kelios pasaulio didžiausių leidyklų skirtingos enciklopedijos, o net 54 garsai. Tuomet pagal įvairiausias metodikas esu tikras galima suskaičiuoti virš 200 garsų lietuvių kalboje ir pasauliui lietuvių kalbą pristatyti nepaprastai unikaliai, kuri pranoktų net Jungtinių tautų organizacijos, UNESCO lūkesčius dokumentuose.

Kaip LR Seimo Lietuvių kalbos gynimo draugijos Steigimo deklaracijos (Vilnius, 2010 m. balandžio 7 d.) dokumento signataras, kaip TS-LKD partijos Švietimo ir kultūros komiteto narys teigiu, kad knygynuose net pačiame mažiausiame miestelyje turi būti pakankamai lietuvių kalbos ir etnokultūros knygų. Esu tikras, kad turi būti išaiškintos etnokultūrinės priežastys glūdinčios kalbos vartotojų gyvenamojoje aplinkoje, savo krašto ir kultūros pasaulėvokoje, kad būtų galima kuo geriau parengti programas daugiakalbės kompetencijos tobulinimui įvertinus etnokultūrinį kontekstą. Lietuvos valstybės politika įvairių kalbų mokymui yra tinkama, nes manau, kad yra skiriama daug dėmesio bendruomenei ir jos etnokultūrai tobulėti.

Kaip magistrantas rašęs magistrinį darbą dėl švietimo sistemos gaivinimų ir problemų sprendimų

svarstau, kad jei etninė kultūra yra asmenybės tapatumo išraiška ir tolesnė raida, tai to ir reikia nuolatos siekti. O populiarėjant tarptautiniams konkursams, renginiams ir egzaminams, aš svarstau, gal kai kurių mokinių neįleiskit į tokius renginius be tautinės juostos, be kaklaraiščio. Svarstau ir klausiu, o gal gimnazijose jaunuoliai mažiau matys tautinių dainų atlikimo mokyklos salėse, nes tai gal dažniausiai atlieka mažesni mokiniai, o jų gimnazijos pastate nebus? O kokia bus politinė savimonė ateityje? Koks bus kultūrinis, tarpkultūrinis, daugiaetnokultūrinis išsilavinimas? Kokia bus piliečių pasaulėjauta, pasaulėžiūra, pasaulėvoka skirtingose apskrityse Lietuvoje? Ar ne tik lietuviškas žodis, bet ir lietuvių etnokultūra bus integruojama į kitų dalykų pamokas visose mokyklose? Ar daug daugiau jaunimo suvoks, kad norint būti puikiu Europos ir pasaulio piliečiu mokyklos salėse reikės vis dažniau dainuoti ne užsienietiškai, o lietuviškai ir tuo nusipelnyti Lietuvai ir savo mokyklai?

Labai nuoširdžiai dėkingas už dėmesį!

Mokytojas Gintaras Kavarskas